

"ובחרת בחיים – למען תחיה אתה וזרעך"

ערכה חינוכית לציון יום השנה ה-18 לרצח ראש הממשלה ושר הביטחון יצחק רבין

בליל הארבעה בנובמבר 1995, בסיומה של עצרת למען השלום שהתקיימה בכיכר מלכי ישראל בתל אביב, נרצח ראש הממשלה ושר הביטחון, יצחק רבין. השנה נציין 18 (ח"י) שנים להירצחו.

רצח יצחק רבין היה בבחינת נקודת שבר בחברה הישראלית, ויום השנה לזכרו הוא זמן לחשבון נפש והזדמנות לשיח על אודות האחריות המוטלת על כל אחד מאתנו לעיצוב דמותה של החברה הישראלית בהווה ולמען הדורות הבאים.

מדי שנה לקראת יום הזיכרון משרד החינוך ומרכז יצחק רבין מוציאים במשותף ערכת פעילות לציון יום הזיכרון. בערכה יש פעילויות המוקדשות לנושא ערכי בעל השלכות אקטואליות המזמנות עיסוק בדמותו של יצחק רבין ופותרות דיון המתייחס למשמעותו של יום הזיכרון, ללקחי הרצח ולדמותה של החברה הישראלית.

השנה, ביום הזיכרון ה-18 שיחול ביום רביעי, י"ב חשוון, 16 באוקטובר, נדון באמצעות ערכה זו בנושא

"ובחרת בחיים". הנושא שואב השראה מהפסוק: "הַעֲדֹתִי בָכֶם הַיּוֹם, אֶת-הַשָּׁמַיִם

וְאֶת-הָאָרֶץ--הַחַיִּים וְהַמּוֹת נָתַתִּי לִפְנֵיךְ, הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה; וּבִחְרָתְךָ,

בַּחַיִּים--לְמַעַן תַּחְיֶה, אֶתְּךָ וְזַרְעֶךָ" (דברים ל, יט), והוא מזמן דיון מעמיק במשמעותו של

בחירות ובחשיבותן של הכרעות, וכן באופן שבו הן משפיעות עלינו כפרטים במדינה דמוקרטית.

לצירוף המילים "ובחרת בחיים" יש שתי משמעויות:

(1) התייחסות לקדושת החיים.

(2) בחירה בחיים ראויים – החיים שאותם נרצה לחיות, על בסיס ערכי היסוד המכוונים את חייו של היחיד ועל בסיס עקרונות שעל פיהם תתנהל החברה והמדינה.

צירוף המילים "ובחרת בחיים" מבטא את רעיון הבחירה החופשית המעמיד את האדם בפני האתגר המוסרי של בחירת דרכו בחיים, בחירה המבטאת אחריות אישית ומעורבות בספרה הציבורית והחברתית.

כך, עולה הנושא בקנה אחד עם מטרות חוק החינוך הממלכתי סעיף 2 (9): "לטפח מעורבות בחיי החברה הישראלית, נכונות לקבל תפקידים ולמלאם מתוך מסירות ואחריות, רצון לעזרה הדדית, תרומה לקהילה, התנדבות וחתימה לצדק חברתי במדינת ישראל". כמו כן, הצירוף "ובחרת בחיים" הולם את הנושא המרכזי השנתי (תשע"ד) - "האחר הוא אני" כחלק מהמחויבות לבניית חברת מופת במדינת ישראל.

יום הזיכרון פותח פתח לניהול דיאלוג בדבר חשיבותם של סובלנות, הסכמיות ושיתוף פעולה, כערכים התורמים לקיומה של חברה. ערכת הפעילות כוללת עיסוק במעגל ה"עצמי", מעגל ה"אחר" ומעגל "הקהילה והחברה" וכן מזמנת חשיבה משותפת על תרומתו המהותית של הפרט למרקם החיים החברתיים, ועל חשיבותן של בחירות והכרעות ראויות, כחלק מההתמודדויות ומהאתגרים שמזמנים חיים משותפים.

הפעילויות שבערכה החינוכית נסמכות על כרזה שזכתה בתחרות סטודנטים ממוסדות שונים לעיצוב ברחבי הארץ. את הפעילויות ניתן לקיים ביום הזיכרון ליצחק רבין או במהלך השנה בשיעורי חינוך, חברה ומורשת.

מטרות

1. התלמידים ידונו במושגים 'בחירה' ו'יכולת לבחור' שהם ייחודיים לאדם.
2. התלמידים יבינו את חשיבותה של הבחירה בחברה דמוקרטית (הן ברמה התיאורטית – כחלק מהתפיסה הדמוקרטית הרואה בפרט יצור תבוני וחופשי הן ברמה המעשית – בחירות כביטוי לשלטון העם) ואת חשיבות הבחירה בחיים ראויים.
3. התלמידים יתנסו בגיבוש קריטריונים לבחירה מוסרית וראויה.
4. התלמידים יעמדו על הפער שבין ערכים ומעשים וייעמדו על הקשיים הכרוכים בצמצום הפער.
5. התלמידים יקשרו בין הנושא "ובחרת בחיים" לבין יום השנה ליצחק רבין.
6. התלמידים יכירו את צמתי ההכרעה שבהם עמד יצחק רבין ואת הבחירות שביצע (למנחה: ביטוי קונקרטי למטרה זו מצוי במערך הנוסף המצורף לערכה – "צמתי הכרעה בחיים של יצחק רבין").

פעילות לתלמידי כיתות ז'-י"ב

שלב א' – עיון בכרזה (במליאה)

המנחה יציג לפני המשתתפים את הכרזה שזכתה בתחרות לציון יום הזיכרון ה-18 ליצחק רבין ויערוך סבב תגובות, תחושות והתרשמויות. להלן שמונה שאלות, מתוכן מומלץ לבחור בארבע-חמש שאלות ההולמות את אופי הקבוצה ואת הזמן העומד לרשותה.

1. מה אתם רואים בכרזה?

2. אילו מחשבות ו/או אסוציאציות מעוררת בכם הכרזה? באילו הקשרים?

3. התבוננו בתמונה המצולמת ונסו לשער:

- מיהי הדמות המופיעה בתמונה? בין אילו חלופות היא בוחרת?

- נסו לאפיין את הדמות באופן אחר (גיל, מין, רקע) – בין אילו חלופות היא מתלבטת כעת?

- כיצד מכריעה הדמות בין החלופות, לפי איזו שיטה (מה מביעה תנועת הידיים)?

- האם גם אתם הייתם מכריעים באופן כזה? מדוע?

4. הביטו בכיתוב המופיע במרכז הכרזה "הבחירה בידך". כיצד הוא תורם לכרזה ולמשמעות המסר המובע?

5. מהי בעצם "בחירה"? כיצד היא באה לידי ביטוי בחיי היום-יום ובחיים האזרחיים שלנו?

6. הכרזה שואבת השראה מהדברים האחרונים שאמר משה רבנו לבני ישראל (ספר דברים ל', י"ט):

"הַעֲדַתִּי בְּכֶם הַיּוֹם, אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הָאָרֶץ--הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נִתְּנִי לְפָנֶיךָ, הַבְּרָכָה

וְהַקְלָלָה; וּבַחֲרָתָּ, בַּחַיִּים-לְמַעַן תִּחְיֶה, אִתָּה וְזָרָעְךָ". בחלק הראשון של הפסוק מביא משה

את דברי האל, ובחלק השני הוא מוסיף אמירה אישית: **"ובחרת, בחיים - לְמַעַן תִּחְיֶה, אִתָּה וְזָרָעְךָ".**

- אילו בחירות עולות מחלקו הראשון של הפסוק?

- מדוע לדעתכם בחר משה להוסיף את הביטוי "ובחרת בחיים"?

- מה משמעות הביטוי "ובחרת בחיים" בהקשר ההיסטורי שבו נאמרים הדברים לבני ישראל?

7. האם תוכלו להצביע על קשר בין המסרים העולים מהכרזה ובין יום הזיכרון לזכר יצחק רבין?

8. קראו את הדברים שכתבה יוצרת הכרזה, המעצבת שחר ברלינסקי והתמקדו בשתי הפסקאות האחרונות. האם אתם מסכימים עם הכתוב בהן?

שלב ב' – בחירות: שלי, שלך, שלנו

למנחה: שלב זה כרוך בעבודה בזוגות, עבודה בקבוצות ודיון במליאה. מטרות הפעילות הן לעמוד על מושג הבחירה (כהכרעה בין חלופות) וכן לחדד את הבחירה בין 'טוב' ל'רע' ולנסח את הקריטריונים המגדירים מהו 'טוב' ומהו 'רע' עבור התלמידים.

1. בתחילה יתחלקו המשתתפים לזוגות וכל זוג יקבל את כרטיס מס' 1 (אני והבחירות שלי). בני הזוג יתייחסו לשאלות שבכרטיס וישתפו זה את זה בהכרעות שעשו ובשיקולי הדעת שהנחו אותם.

2. לאחר מכן כל שלושה זוגות יתחברו לקבוצה בת שישה חברים ויקבלו את כרטיס מס' 2 (כיצד נבחר ביחד).

שלב ג' – במליאה

בתום העבודה בקבוצות יתקיים דיון במליאה ובו יבחנו המשתתפים את הקריטריונים לבחירה הראויה בין החלופות. מבחר שאלות לדיון:

1. מה הופך חלופה אחת ל'ראויה' ו'טובה' יותר מאחרות?
 2. האם יש מחיר/ים לבחירה בחלופה הטובה / הראויה? מהם? מהן ההצדקות למחירים הללו?
 3. מהם הרווחים בבחירה בחלופה הטובה / הראויה?
 4. מה מנחה אותנו לבחור בבחירה הטובה / הראויה? ועל-פי אילו קריטריונים היא מוגדרת כ'ראויה' או 'טובה'?
 5. את מי הבחירה הזאת משרתת: את הפרט, את הכלל, את שניהם?
- (למנחה: זהו המקום לכוון את המשתתפים למושג ה"ערך").
6. מקובל להגדיר את המושג "ערך" כעקרון כללי או אמת מידה, הקובעים מה טוב ומה לא טוב, מה נכון ומה לא נכון במסגרת חברתית מסוימת. חשבו על דוגמאות מחייכם לבחירות המבוססות על ערכים (לדוגמה, בחרתי על פי ערכים כמו צדק, אחריות, נתינה, הגינות, חברות)

שלב ד' – ערכים: שלי, שלך, שלנו

למנחה: בשלב זה נבחן האם יש הלימה בין ערכים לפעולות או למעשים הנגזרים מהם. כל משתתף יקבל את כרטיס מס' 3: 'תרמיל הערכים האישי' ולאחר שיסיימו את העבודה עליו, יתקבצו לקבוצות פעילות ויתייחסו כקבוצה לכרטיס מס' 4: 'תרמיל הערכים הקבוצתי'.

שלב ה' – במליאה

בתום העבודה בקבוצות יתקיים דיון במליאה שייסוב סביב ערכים והמעשים הנגזרים מהם וכן אודות מרכזיות של ערך החיים כערך מרכזי.

מבחר שאלות לדיון:

1. האם הבחירה בערכים שבהם אתם מאמינים הייתה קשה? מדוע?
2. האם ייתכן שערך מרכזי שבו אתם מאמינים לא יתבטא בפעולות ובמעשים הנגזרים ממנו?
3. מה מונע מאתנו לבצע פעולות ומעשים הנגזרים מהערכים המרכזיים ביותר עבורנו?
4. אלו קשיים ומכשולים כרוכים בפעולות לצמצום הפער בין הערכים ובין היכולת להגשימם במציאות? במה הם תלויים?
5. מה אנו יכולים להפיק מדיון שנסב על הפער בין ערכים למעשים?
6. כיצד התקבלה ההכרעה הקבוצתית? מה משותף לערכים אותם הכנסתם ל"תרמיל הערכים הקבוצתי"?
 7. האם התרמיל הקבוצתי שלכם מייצג תרבות משותפת? פרופיל משותף? תארו אותו.
 8. כיצד יכול להיראות התרמיל אילו היה מתמלא על-ידי תרבויות אחרות? תנו דוגמא (למנחה: זו שאלה חשובה ביותר שכן בקרב תרבויות משנה קיים לעיתים קרובות סולם ערכים שונה. השונות יכולה להיות גבוהה או נמוכה. ייתכן שנאמין באותם ערכים אבל המיקום שלהם על "סולם הערכים" של כל קבוצה יהיה שונה, ומכאן נגזר הצורך בסובלנות, הכלה ובעיקר בניסוח הבנות והסכמות שיהוו מסגרת לחיים המשותפים).

המנחה יסכם: החברה הישראלית היא חברה מגוונת, בה חיות זו לצד זו קבוצות שונות ולכל אחת מהן מאפיינים ייחודיים: אמונות, ידע, מנהגים וערכים המאפיינים אותה, משמרים אותה כקבוצה ומנחים את פעולתה ואת התנהלות הפרטים המרכיבים אותה.

אתגר החיים המשותפים מעמיד אותנו לא פעם מול הצורך להכריע בין חלופות, ולכל הכרעה שכזו השתמעו / השלכה ארוכת טווח ורבת היקף. לעתים, בהיעדר תרבות אחת מונוליתית, אנו טועים לחשוב כי אין בנמצא הגדרה אחת ברורה ל'ראוי' ול'מוסרי', אולם הן המסגרת הדמוקרטית המשותפת לכלל אזרחי ישראל והן הדת היהודית מצביעות בבירור על ערך החיים כעל ערך מרכזי. התפיסה הדמוקרטית רואה בזכות לחיים וביטחון את הזכות הראשונה, היסודית ומדגישה את מרכזיותו של האדם ביצירת חיים ראויים. הדת היהודית מדגישה אף היא את ערך קדושת החיים ולפיה פיקוח נפש דוחה את התורה כולה.

ביום השנה ה- 18 לציון רצח יצחק רבין עלינו לזכור את חובתנו לבחור בחיים; למנוע אלימות (מילולית ופיזית) ולפעול למען החיים שראוי לחיותם. מן הראוי שהחברה הישראלית בשנה ה- חיים עתירי מעורבות ואחריות אזרחית, במדינה יהודית ודמוקרטית.

דבר היוצרת:

שמי שחר ברלינסקי.

כשיצחק רבין נרצח, הייתי בת 7. ילדה צעירה. היום אני בת 25.

ח"י שנים עברו מאז אותו הבוקר בו התעוררתי עקב רעש והמולה מכיוון הטלוויזיה.

כששאלתי את הוריי מה קרה, הם אמרו לי ש'רבין נרצח'.

כילדה, לא הבנתי את משמעות הרצח, את העובדה שמדובר בשבירה של כללי המשחק הדמוקרטי.

פשוט הצטערתי והתעצבתי על הירצחה של דמות נערצת.

18 שנה אחרי ואני משתתפת בתחרות עיצוב כרזות לציון יום השנה ה – 18 לרצח יצחק רבין.

מנסה להמחיש את אחד הדברים הבסיסיים ביותר המאפיינים את האדם – יכולתו לבחור.

הבחירה (כמעט) תמיד מצויה בידינו וההכרעה בין "טוב" ו"רע" מצויה בידינו תמיד.

כראש ממשלה, מפקדו העליון של צה"ל, איש פוליטי וכיוב', קיבל יצחק רבין אין ספור הכרעות. אחת הבחירות

האחרונות שלו היתה הבחירה בשלום – בניסיון לכונן הסכם שלום. זוהי עבורי "בחירה בחיים".

לחלקנו נראה שהבחירה ב"חיים" היא בחירה טבעית, כמעט אינטואיטיבית. הכרזה שעיצבתי מבקשת להזכיר

ולחדד כי הבחירה בחיים היא בחירה שעלינו לעשות, כלומר להכריע בה, ולתת לה ביטוי בעשייה.

כרטיס מס' 1 –אני והבחירות שלי (בזוגות)

היזכרו באחת הפעמים שבהן נאלצתם להכריע בין 'טוב' ל'רע' או בין חלופות? תאר/י את הסיטואציה בקצרה.

- במה בחרתם בסופו של דבר?
- מה גרם לך בסופו של דבר לקבל את ההחלטה? (מה היו השיקולים שהביאו אותך לבחור בחלופה X במקום בחלופה Y)
- מה הרווחתם בבחירה שעשיתם? מה הפסדתם בעקבות הבחירה?
- האם הבחירה שלכם השפיעה על אנשים נוספים מלבדכם? כיצד?

כרטיס מס' 2

אני, אתה והבחירות שלנו (בקבוצות)

- שתפו את חבריכם בסיטואציות שתיארתם בכרטיסייה הזוגית ובבחירות שבחרתם.
- האם יש משהו משותף לבחירות שלכם? מהו?
- מה הופך חלופה מסוימת לחלופה 'טובה' / ראויה' וחלופה אחרת ל'רעה' / "לא ראויה" (הציעו קריטריונים)
- אילו שיקולים מניעים אותנו לבחור ב'טוב'?
- אילו שיקולים מניעים אותנו לבחור ב'רע'?
- מדוע עלינו לבחור ב'טוב' (ציינו 2–3 סיבות)
- בחרו נציג שייצג את הקבוצה בדיון במליאה

כרטיס מס' 3

תרמיל ערכים אישי

לפניך תרמיל ערכים

- בחר/י 4-5 ערכים שבהם את/ה מאמין/ה ודרג/י אותם לפי סדר חשיבות (1 – הגבוה ביותר)
 - ?אילו מעשים נגזרים מתוך הערכים שבחרת
- ?האם המעשים הללו באים לידי ביטוי בחיי היום-יום שלך? אם כן, כיצד? אם לא, מדוע לא

תרמיל ערכים:

חופש ביטוי	שוויון	תרומה לחברה
אמינות	כבוד הדדי	עזרה לזולת
רעות	הוגנות	אחריות
מימוש עצמי	נאמנות	אהבת הארץ
אחר: _____		נתינה
		מצוינות

כרטיס מס' 4

תרמיל ערכים קבוצתי

לפניכם תרמיל ערכים

- * בחרו כקבוצה 5-6 ערכים שאתם מאמינים בהם ומזדהים עמם
- * ?אילו מעשים נגזרים מתוך הערכים שבחרתם
- * ?האם המעשים באים לידי ביטוי בחיי היומיום של חברי הקבוצה? אם כן, כיצד? אם לא, מדוע

תרמיל ערכים

חופש ביטוי	שוויון	תרומה לחברה
אמינות	כבוד הדדי	עזרה לזולת
רעות	הוגנות	אחריות
מירוש עצמי	נאמנות	אהבת הארץ
אחר: _____		
נתיבה		מצוינות